

Fikir ve San'at

TEVFIK FİKRET

Ölümünün yirmi altıncı yılı münasebetile hâtıralar — İstibdad, riya ve fesad düşmanı, hayat ve güzellik âşığı bir şair, bir «Renaissance» adamı.

TT-58/111

Yazan: İZZET MELİH

Tevfik Fikret'i düşündüğüm zaman iki hatıra hafızamda canlanır:

1904; Galatasaray Sultanı'nın son sınıfındayım. Fahim Bey ve Biz adlı çok güzel hikâyesini bu hafta kitabımda çıkaran, mektep arkadaşım Abdülhak Şinasi Hisar, o zaman Rumelihisarında şairin komşusu idi. Rıcam üzerine, Şubani Şikeste müdüne birkaç mensuremi götürmüştü. Taze bir san'at aşkile dolu gönlüm, üstadı yakından görmek arzusuna düştü ve aylarca sabırsızlandı. Nihayet şeffaf ve baygın bir yaz günü Şinasi ile beraber Fikret'i ziyarete gittik. Şair, Hisar iskelesine yakın, kayınpederinin yanında oturuyordu. Fikret'in çalışma odasına girerken kalbim çarpmaya başladı: Her perşembe, müzahabe ve manzumelerini, hadîslerin dindara verdiği vecd ile okuduğum üstad acaba nasıl bir adamdı? Acaba yazılarım hakkında ne diyecekti? Ya beğenmemiş, hattâ okumaya lâyık görmemiş ise? On altı yaşında bir edebiyat heveslisinin tatlı heyecanı... (Fikret'i ilk defa görmüyordum. Üç sene evvel bize, birkaç ay türkçe hocahığı etmiş ve — mutlaka bir haksızlığa, yahud münasebetsiz bir muameleye alınarak — çekilmişti. Lâkin ben henüz edebiyat İblisine uymamış bir çocuktum; şair muallimimi ötekilerden ayıracak kabiliyette değildim.)

Tevfik Fikret bizi nezaketle — biraz uzaktan ve yüksekte gelen bir nezaketle — karşıladı. O tarihte otuz yedi yaşında olduğuna göre, tabii gençti. Fakat bize yaşlı göründü; (dünyada herşey nisbi değil midir?) Geniş alnı, dalgın gözleri ve kibar çizgili siması, sanki sert zekâsile hırçın ruhunun gölgeli akislerini taşıyordu. Ben, açık balkon kapısının yanındaki bir sandalyeye ilişmiş, bütün merakımı nazarlarımda topharak bakıyor, kâhın ilâhın vereceği hayati hükmü bekleyen saf bir mümin gibi susuyordum. Fikret, siyah kadifeden bir ceket giymişti. (Sonraları bu kıyafeti Paris'te, Mantparnasse kahvelerinde kaç serâzad artistin sırtında gördüm!) Fikret, biz kapının eşliğinde görününce bir masa üstüne bıraktığı boya tah-

— Resim yapıyordum. Resme bayılırım. Tabiatın bin bir şeklini ve bin bir rengini fırçanızın hafif temaslarla canlandırmak... Emsalsiz zevk... Bitirmek üzere olduğum tabloya bakınız; (şair, resimden uzaklaşarak gözünü kırıyor, ince parmaklarının hürmetkâr, okşayıcı bir takım hareketleriyle eserini anlatıyordu.) Şu kocaman demet ne muhteşem, ne şahane bir nefis! Güllerin ateş renginde, sıcak teneğinde mağrur bir işve, şehvetli bir câzibe duyuyorum. (Sivri, şeytanî bir hande ile ilâve etti!) Ben onları âdeta seviyorum...

Üstadı, sakın ve mahcup dinliyor, içimden «resini yaparken» manzumesini okuyordum:

Fırçam kadid bir ağacın hasta bir dalı,
Destümde müşteki heyecanlarla titriyor,

Güya çiçek diye.

Fikret bir aralık, (birincilikle bitirmiş olduğu) mektebimizin, halini, hangi sınıfta bulunduğumuzu sordu; sonra resim vâdisine dönerek uzun uzun konuştu. Resim sevdasının renkli âleminde gene benim unutmuştum. Ne edebiyata, ne benim kalem tecrübeleme yanaşıyordu; sanki cihanda ve şahsında en çok kıymet verdiği san'at, resimden ibaretti. Meşhurdur: Müstebid İmparator Neron fevkalâde şarkı söylediğine, büyük ressam İngres de mükemmel keman çaldığına inanmış!

Şinasi ve ben, birşey soramadan, kafamızda kaynaşan sualleri tatmin edemeden şairin huzurundan çıktık. Doğrusu, biraz mütehayyir ve meyus-tum. Ne garib! Bütün büyük adamlar böyle miydi? Mabudlardan dilediğimiz katî hükümler, derin mânalı cümleler nerede?

Şimdi düşünüyorum da Tevfik Fikret'e hak veriyorum: İnsanlar, hele san'atkârlar, kuvvetlerini yoran, iradelerini bağlayan meşgalelerden ayrıldıkları saatlerde artık başka şeyler görmek, başka şeyler tatmak isterler. Bu, bir nevi dinlenmedir. Nietzsche piyano çalar, besteler yazarmış. Goethe de musikden hoşlanırmış. Üstad Ekrem resim yapardı. (Oğlu Ercümen'din bana vaktile hediye etmiş olduğu hoş bir tablosu, evimin, değerli bir ziyne-tidir.) Abdülhak Hâmid'in şiriden bahsettiğini nadiren işittim. Halid Ziya bahçesi ve nadide çiçekleriyle övünür. Filân siyaset adamı veya filân âlim hekim, tercihan edebiyata dair konuşur... Frenklerin «évaslon» dedikleri hâdisse, derin mânalı cümleler eğlence» ihtiyacı...

1908; Meşrutiyetin patırdılı galeyânı, sarhoş edici hülyaları... Ara sıra Tanin'e uğrayarak bir makale veriyorum. Tevfik Fikret, Rusların, yakası kapalı, beyaz gömleğini andıran bir ceket giymiş, muttasıl yazı ve tertib

Tevfik Fikret

işlerle meşgul... Bir gün, tahrir heyetli odasında üstadı taşkın ve kızgın buldum. Hüseyin Kâzım'a acı acı derd yanıyordu: Artık komitacılık zamanı geçmişti: Tanin, «Umumi Merkez» in kölesi olamazdı; kendisi, gazeteyi, vicdanı ve iz'ani nasıl emrederse öyle yürütecekti...

Evet; zavallı şairin marazi denecek kadar hassas olan temiz ve halûk ruhu siyasi mücadelelerin ağır ve karışık havasına dayanabilir miydi? Ve dayanmadı; beş altı ay geçmeden «Âşyan» inzivasına çekildi.

Tevfik Fikret'in edebî tarihimizdeki mümtaz mevkilini, nesir ve nazma verdiği tabii edayı ve seyyal ifadeyi, Sis, Doksan beş doğru, Tarihi Kadim gibi şirirlerdeki belîğ milliyetperverliği tahlille kalkışmıyacağım. Makalemın hedefi bu değil. Yalnız, şimdiye kadar sarahatle işaret edilmediğini sandığım bir noktada durmak isterim: Tevfik Fikret, en bariz vasıflar bir «Renaissance» adamıdır. O, Pétrarque, Ronsard, Rabelais ve Erasme'a benzer: İstibdad, riya ve fesad düşmanıdır; «Zahid»lerin cahli ve müral taassubuna kızar, tabiata hayata, güzelliğe, maddi ve manevi aydınlığa tapınır. Rabelais: «Gözlerim-zir, Ortaçağın derin karanlığından çıkararak güneşin parlak meş'alesini buldu» der: Erasme da, aynı Ortaçağ hakkında: «Zülmet, fikir esareti devri... Bu, şaşılacak vahşetten henüz kurtulduk» kelimelerini kullanır. Şimdi Fikret'in bazı beyitlerini hatırlayalım. «Tarihî Kadim» den:

Din şehit ister, aşuman kurban,
Her zaman her tarafa kan, kan, kan!
Biz sabah isteriz sabah, o uzun
Geceler, nâimine hayah olsun.

... Beşerin böyle dalâletleri var,
Putunu kendi yapar, kendi tapar!

«Bir mücahid lisanından»:
Ben ne mâbud, ne mâbed bilirim,
Kendimi hilkate âbid bilirim.
Enbiyadan yaşarım müstağni,
Bir örümcek götürür Hakka beni!
Din-i hak bence bugün din-i hayat.

Tevfik Fikret, dünyanın kör ve insafsız kuvvetlerle çarpışa çarpışa pek erken kırıldı ve nisbeten geng, kırk sekiz yaşında öldü. Son günlerinde söylediği şu beyit ne hazindir:
Artık hayat için yetişir bunca infial;
Dünyada şimdi ben dahi bir fazla

Fikret bugüne kadar yaşasaydı, keskin kalemli, şiddetli iradesi, herkesle hürmet telkin eden yüksek seciyyesiyle bizde İrfan «hümanizm»ini, dil ve san'at «klâsizm»ini kurmuş olurdu. Yazık, pek yazık... Fakat şairin, kısa ömründe yaptıkları, aziz namını her münnevver Türk'ün kalbinde dalma yaşıtmaya kâfidir.

İzzet Melih

